

Zsiga Tibor dr.: Nyugat-Magyarország igénylői

Nyugat-Magyarország mint területet jelölő fogalom nagyon újkeletű. Nem tekinthető történelmi névnek, mint pld. Erdély, Felvidék, de földrajzi névnek sem, mint pld. Duna-Tisza köze, vagy a Duna folyása által körülhatárolt Csalló-köz.

Nyugat-Magyarország fogalma politikai, diplomáciai eredetű. Az első világháborút követő területrendezésekben, elcsatolásokban jelent meg először és fokozatosan többek által ismert terület megjelöléssé vált. Határait politikai és néprajzi szempontok figyelembe vételével alakították ki. Ennek megfelelően: nyugati határa az egykori Osztrák-Magyar Monarchia által megvont határ alkotja, azaz a Lappincs és Lajta folyók vonala. Északi határa Pozsony (Bratislava) felett Dévény-Bazin vonal. Keleti határt Magyaróvár - Szombathely - Szentgotthárd vonaltól nyugatra eső részek alkotják. A déli határa pedig a Mura folyóig terjed. Ez Nyugat-Magyarország tágabb fogalmának értelmezése. Azonban miután a saint germaini és trianoni békeszerződések a lakosság megkérdése nélkül eldöntötték a terület hovatartozását, az előbbieken körülhatárolt terület nagy részét Ausztriához csatolta. Nyugat-Magyarország elnevezés részben azonossá vált Burgenland ausztriai tartomány területével.

Amíg Nyugat-Magyarországnak nevezett területből Burgenland lett pár év telt el ugyan, de heves csatározások folytak a politikai, a diplomáciai és sajnos 1921 második felében fegyveres területen is. Az első világháborút lezáró békeszerződések vezéreszméje Wilson, Egye-

sült Államok elnöke által hirdetett népek, nemzetek szabad önrendelkezésének elve erre a földrajzi területre is hatással volt. Az 1910. évi magyar népszámlálás adatai szerint - mely adatfelvételt még nem folyásolták be politikai érdekek, így azt objektívnek kell tekinteni - a Nyugat-Magyarországon élő lakosság 74 %-a német, 15 %-a horvát, 9 %-a pedig magyar anyanyelvű volt.¹

A terület nemzetiségi összetételénél fogva talán nem meglepő, sőt talán szükségszerű volt, hogy a három nemzet anyaországa soraiban kívánta látni saját nemzetét, a területtel együtt.

Ennek megfelelően az első világháború után három ország jelentette be igényét Nyugat-Magyarországra. Az események sorrendjét követve elsőként Csehszlovákia. Csehszlovákia az igényét főleg politikai és gazdasági érvekre építette. Szerinte egyesíteni kell az északi és déli szlávokat, azaz Csehszlovákiát a Szerb-Horvát-Szlovén állammal a német és magyar szövetséggel szemben.

Az Osztrák Köztársaság a terület német túlsúlya alapján fogalmazta meg igényét. Kezdetben népszavazást kért a területre, de miután a sanit germaini békeszerződés népszavazás nélkül nekik rendelte, a népszavazásról már hallani sem akart.

Magyarország sem mondott le a területről, amely közigazgatásilag a korabeli Pozsony, Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyéket érintette. Bár törekedett az állam egységének megtartására, de nem minden áron. A vitás területeken, így Nyugat-Magyarországon is népszavazást kért.

Konkrétan javaslatot tett a népszavazás lebonyolításának elveire, főbb szabályaira is. Ha a javasolt lebonyolítási szabályokat összevetjük a békekonferencia által engedélyezett népszavazásokkal - pld. Karintiában, Sopronban tartottakkal - meglepő azonosságokat találhatunk.² Tehát a magyar javaslat a népszavazás elveiben és módjában azonos volt a békekonferencia által később előírtakkal.

Az elmondottak előrevetése után tekintsük át részletesebben a Nyugat-Magyarországra igényt tartók felvetéseinek előzményeit, a felvetések megoldását.

A "szláv-korridor"

Közép-Európai viszonyokat tekintve az északabbra élő csehek és délebbre élő szerbek közötti földrajzi kapcsolat megteremtésének gondolata többségében a cseh nemzeti politikusoktól származott. A nagy-szláv eszmékre alapozva arra törekedtek, hogy a tőlük délre lévőkkel egy földszál, egy folyosó, másnéven "korridor" kösse össze őket.

Ez a gondolat nem volt idegen a horvátoktól sem, Zágráb polgármestere 1910, 1912 és 1913-ban Nyugat-Magyarország németjeinek sorsát figyelemmel kísérő német körökhöz fordult, hogy legyenek segítségére az ott lényegesen kisebb számban élő horvátok öntudatának felkeltésében.

Ezeket a megkereséseket a német körök, mint a baráti állam ügyeibe való illetéktelen beavatkozást elutasították. Egy esetleges külső horvát beavatkozásnak nem voltak meg a feltételei. A kérdéses területen élő horvátok azonosultak a magyar viszonyokkal. Ezt legjobban jelzi az a körülmény is, hogy az 1921 decemberében Sopronban és környékén megtartott

népszavazáson több horvát nemzetiségű személy és község (Pld. Kóp-háza) Magyarország mellett szavazott.

Az első világháború után napirendre kelő "szláv-korridor" gondolatának néhány előzményét megtalálhatjuk a cseh nemzetiségű politikusoknál. Ennek főbb képviselői közül kiemelésre érdemes Karel Kramář a későbbi csehszlovák miniszterelnök. Ő 1914. június 7-én "A szláv birodalom alkotmánya" címmel átadott egy emlékiratot Izvolszky párizsi orosz nagykövetnek. Az emlékiratban Kramář felvázolta a nagy-szláv birodalmat. A nagy-szlávbirodalomban egyesültek volna a lengyelek, csehek, szlovákok, szerbek, horvátok, bolgárok, montenegróiak az orosz cár vezetésével. Az emlékiratban helyet kapott a szláv-korridor terve is Csehország és Szerbia között. A nyugat-magyarországi területeken létesítendő összeköttetés tervét adta át ugyancs Tomas Masaryk - a későbbi államelnök - 1915 áprilisában Edward Grey angol külügyminiszternek.

A "szláv-korridor" gondolatának propagálása 1918-ban az antant győzelmi esélyének láttán tovább fokozódott. E gondolatnak külföldi személyeket is megnyertek. Arthur Chervin "De Prague a l'Adriatique" címmel közölt írást a szláv érdekek hangsúlyozásával, ennek érdekében az egyes statisztikai adatokat is megváltoztatta. Ugyanebben az évben még merészebb gondolatokat fogalmazott meg Hanuš Kufner a csehszlovák államalapító gondolatokat tartalmazó röpiratában. Szerinte a jövőben csehszlovák államnak Régensburgtól Budapestig uralni kell a Dunát. Ettől délre Szerbiáig egy közbeeső területet (Středomezi) mint a két szláv államot összekötő földrészt kell létrehozni.³

Ilyen előzmények után nem keltett különösebb csodálkozást, hogy Dr. Eduard Benés^V Csehszlovákia külügyminisztere a béketárgyalásokra készített II. számú emlékiratában, előterjesztette "szláv-korridor" (folyosó) tervét. A "folyosó" szükségességét abban indokolta, hogy a magyarok és a németek korábbiakban meglévő és várható együttműködést csak akkor lehet megakadályozni, ha földrajzilag elválasztásra kerülnek egymástól. A terv szerint a "folyosó" Pozsony, Moson, Sopron, Vas, Zala vármegyéket foglalná magába. Hogy a tervnek kellő népességi alapot is adjon, az igényelt területen a magyarság számát fél millióval kevesebbre állapította meg. Ezzel szemben pedig a 0,2 %-os szlovákok arányát 20,0 %-ban adta meg. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint pedig a tényleges helyzet az volt, hogy a csehszlovákoktól még meg nem szállt magyar terület amelyen a "folyosót" tervezték, 16 714 km²-en, 2 905 000 személy sorsát befolyásolta volna. A területen élő lakosság 60 %-a magyar, 22 %-a német, 11 %-a horvát volt. Elenyésző arányban 0,2 % volt szlovák.⁴ A tervek szerint a terület déli része - Zala és Vas vármegyék - a Szerb-Horvát-Szlovén államhoz, míg a többi északi megyék - Moson, Sopron - pedig a Csehszlovák Köztársasághoz tartoztak volna.

Benés^V 1919. február 5-én terjesztette elő az előzőekben leírt tervet a Tizek Tanácsa, a békekonferencia legfelsőbb szerve elé.

Az amerikai és angol delegátusok azonnal felismerték a nagy-szláv törekvéseket, a rendezési elvek súlyos megsértését és elutasították. Olaszország a "szláv-korridor"-ban közép-európai terveinek akadályát látta, így szintén elutasította. Franciaország bizonyos megértést, ingadozást mutatott érdekeinek megfelelően. Érdekei azt követelték, hogy egy közép-európai szláv-tömb létrejötte és az kiegészülve Lengyelországgal

jól szolgálná az általa elképzelt "egészségügyi kordont" amely megakadályozná az orosz bolsevizmus terjedését.

Amikor Csehszlovákia látta, hogy az előterjesztése minden bizony-nyal megbukik, a konferencián módosító tervvel állt elő. Már csak arra törekedett, hogy kisebb területet kapjon Magyarországtól. Az V. számú emlékiratban azt kérte a pozsonyi (bratislavai) hídfőt széle-
sítsék ki, egészen Fertőtőig. Csehszlovákia déli határa a Duna jobb partjának vonalában hózódjon, beleértve a Budapesttől északra lévő Szentendre sziget északi felét is. Ezzel a Duna nem határfolyó, hanem Csehszlovákia folyója lett volna.

Csehszlovákia kezdeményezései úgy kerültek előterjesztésre, hogy azo-
kat az érintett terület lakossága támogatta, vagy egyáltalán véleményt
mondhatott volna. Sőt ennek az ellenkezőjével lehetett találkozni ezidőben.
1918. decemberében Nyugat-Magyarországon élő némettség köreiben felmerült
a kérdés nemzetiségi jogaikat a régi keretek között gyakorolják-e, vagy
autonom szervezetben? Az érintett területen magyarokat meghaladó arány-
ban élő horvátok is megalakították nemzeti tanácsukat. A horvát nemzeti
tanács is állástfoglalt az esetleges autonómia kérdésében. Az álláspont-
jukat Pinezich István elnök közölte. Kijelentette a horvátok hűek és ra-
gaszkodnak Magyarországhoz, nem kívánnak semmilyen autonómiához csatla-
kozni, a meglévő viszonyok kielégítik nemzeti érdekeiket.

Végsősoron heves viták után, de a többségi vélemény győzött a "szláv-korridor" kérdésében. Nem fogadták el a csehszlovák tervet, 1919. márciusában levették a békekonferencia napirendjéről.

A csehszlovák vezetők egyenlőre visszahúzódtak, de tervüket nem adták fel véglegesen. Erre újabb diplomáciai alkalom kínálkozott, amikor a békekonferencia az Ausztriával kötendő szerződés tervezetét tárgyalta. Miután Dr. Karl Renner kancellár az osztrák béke delegáció vezetője átvette az előzetes békefeltételeket több jegyzéket terjesztett elő a súlyos területi veszteséget tartalmazó tervezet ellen. 1919. június 16-án benyújtott jegyzékében kérte a nyugat-magyarországi területek Ausztriához való csatolását, de népszavazás után. Az osztrák igények hatására Beneš ismét akcióba lépett. 1919. július 3-án jegyzéket intézett Clemenceauhoz, a Legfelsőbb Tanács elnökéhez. Ebben tiltakozott Nyugat-Magyarországnak Ausztriához való csatolása ellen. Érvelése szerint Ausztriának sincs nagyobb joga néprajzi adatok alapján Nyugat-Magyarországhoz, mint Csehszlovákiának. Ez az érvelés megalapozatlansága nyilvánvaló az előzőekben közölt objektív népszámlálási adatok alapján. Beneš azt javasolta, hogy a kérdéses területet semlegesítsék. Ne kapja meg Ausztria és helyezték népszövetségi felügyelet alá. Az ügyben a végső döntésnél ezt a tervet nem támogatta Pasić szerb és Trumbić horvát küldöttek, így nem került elfogadásra. Beneš viszont annyit elért, hogy az osztrák követeléssel szemben Magyarországon hagyták a Pozsony-Csorna vasútvonalat. Úgy döntöttek, hogy a területen lévő egyik vasútvonal kerüljön Ausztriához, a másik maradjon Magyarországnak. Így kívánták biztosítani a csehszlovák érdeket, hogy vasúton biztosan elérhesse az Adriát, ne függjön egy államtól.

Ezzel lezárultak a "szláv-korridor" megvalósításának politikai, diplomáciai lehetőségei.

Már csak a végső fegyveres megoldások jöhettek számításba. Erre is lehetőséget nyújtottak a korabeli magyar események. A Magyar Tanácsköztársaság kormánya - a kormányzótanács - kénytelen volt lemondani a román támadás és előrenyomulás hatására a hatalomról. Ezzel együtt felbomlott hadsereg. A román katonaság harcok nélkül elfoglalta Budapestet és előrenyomult nyugaton, Győr-Veszprém vonaláig.

Ebben a válságos időben az ország szuverén területe az ország négy nyugati megyéjére, Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyékre korlátozódott. Az új fegyvereserő csak szervezés alatt állt. Ekkor következett be északon a csehszlovák, délen pedig a szerb-horvát-szlovén katonaság támadása.

1919 augusztus közepén a csehszlovák csapatok Poszonytól délre Ligetfalunál (jelenleg: Petrzalka) átlépték a Dunát a magyar Dunaőrseget lefegyverezték és két különböző irányba Rajka és Köpcsény (jelenleg Kittse) felé előretörték. A Lehár Antal ezredes vezette nyugat-magyarországi katonai parancsnokság küldöttséget menesztett a katonai vezetőkhez a visszavonulás érdekében. Néhány nap után a csehszlovák katonaság visszament eredeti állásaiba.

Ezzel egyidőben a déli területeken is megkezdődött a katonai tevékenység. A szerb-horvát-szlovén katonaság előrenyomult és megszállta Alsó-

lendva (jelenleg: Dolnja Lendova) és Muraszombat (jelenleg: Murska Sobota) járási székhelyeket és a járások több községét. Az akciójával 894 km² területet foglalt el 68 000 lakossal, melynek 68 %-a szlvoén, 29 %-a pedig magyar anyanyelvű volt, anélkül, hogy a terület lakóssága hovatarozásának véleményét kinyilváníthatta volna.⁵ A déli betörés ellen is tiltakoztak a terület törvényes képviselői a katonaság parancsnokainál és a szövetséges hatalmak magyarországi képviselőinél egyaránt, de a megszállt területekről nem vonultak ki. Azt azonban elérték a magyar hatóságok, hogy sem északról, sem délről nem folytatódott a katonai előretörés. Nem szállta meg az érdekelt országok katonasága a tervezett "szláv-korridor" területét, amelyre az összehangolt katonai akció irányult.

A magyar forrásokban ezt követően még egy eset lelhető fel, amely a két szláv állam közötti földrajzi kapcsolat létrehozására irányult. 1919. december 19-én Sigray Antal gróf Nyugat-Magyarország kormánybiztosa két táviratot küldött a magyar kormányhoz. Mindkettőben az állt, hogy a jugoszláv csapatok át akarják lépni a demarkációs vonalat és előre akarnak törni Szentgotthárd és a Rába folyó vonaláig. Sigray táviratával azonos időben Gratz Gusztáv bécsi magyar követ pedig azt jelentette, hogy a csehszlovákok Bratislava (Pozsony) térségében csapatösszevonásokat végeznek.

A két különböző helyről érkezett, de egymással összefüggésben álló értesülésre Huszár Károly miniszterelnök az éjszakai órákban összehívta a minisztertanácsot. A minisztertanácsra meghívták Horthy Mik-

lóst a nemzeti hadsereg fővezérét is. A minisztertanács úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az ország katonai ereje nem teszi lehetővé az esetleges összehangolt támadásnál az eredményes harc felvételét. Ezért úgy döntöttek, hogy a Budapesten tartózkodó antant katonai megbízottakhoz fordulnak a támadás megghiusulásáért. Ezt az értesítést a miniszterelnök küldte el.⁶ Az események későbbi alakulásából ismertjük, hogy ekkor nem következett be támadás. Arra a kérdésre felelve, hogy volt-e alapja Sigray és Gratz értesülésnek, azt válaszolhatjuk, hogy lehetséges. A magyar kormány rövid idővel ezelőtt kapta meg a meghívást a béketárgyalásokra. A Magyarországgal kötendő szerződés véglegesen lezárta a területi kérdéseket. Tehát a békeszerződés előtt még ekkor volt az utolsó lehetőség a szláv államoknak egy olyan helyzet kialakítására, amelyet a békekonferencia talán tudomásul vesz.

Német-Ausztria igénye Nyugat-Magyarországra

Az osztrák-magyar határ közelében élő magyarországi némettség Ausztriához való csatolásának gondolata hivatalosan nem merült fel az Osztrák-Magyar Monarchiában.

Az első világháborút követő monarchia széthullása, az új nemzeti államok alapításának gondolata vetette fel ezt a kérdést osztrák részről.

Megelőzően ilyen gondolat csak a nagynémet eszmét vallók írásában fordult elő. Számuk oly kevés volt, hogy könnyen felidézhetők. 1906-ban a román Popvici "Nagy-Osztrák Egyesült Államok" című könyvében írt erről először. Popovici a könyv címében lévő elképzelés megvalósulásában az új államhoz javasolta csatolni Nyugat-Magyarországot

Ausztriával közvetlenül határos néhány német anyanyelvű többségű járását. Ugyanebben az évben Josef Party "Alldeutschen Tagblatt" című lapban hasonló gondolatokat fogalmazott meg. Az újság címéből máris kitűnik a szerző nagynémet eszmét képviselő álláspontja.

Ezek a felvetések az osztrák népben nem találnak visszhangra. A nyugat-magyarországi kérdés ismételt felvetésre az újságok adnak lehetőséget Bosznia 1908-ban történt megszállásakor. Ekkor magyar újságokban megjelent az a feltevés, hogy Boszniát Magyarországhoz kellene csatolni. Ennek kapcsán az osztrák lapok azt vetették fel, ha ez így történik, akkor Nyugat-Magyarország német többségű lakosságát pedig Ausztriához kell csatolni. A sajtó felvetéseket nem követte különösebb esemény.

A nyugat-magyarországi kérdés osztrák részről hivatalos és igazán figyelmet érdemlő körülmények közötti felvetésére a monarchia szétbomlását követően összeült ideiglenes, vagy ahogy nevezték csonka nemzetgyűlésen történt. 1918. október 18-án báró Pautz képviselő azt indítványozta, hogy a Wilsonnak küldendő jegyzékben, amelyben az általa hirdetett elveivel egyezően fogalmazták meg a békével kapcsolatos elképzeléseiket, kerüljön be a Magyarországon lévő németység feletti igényük is. Ezt a javaslatot az ideiglenes osztrák nemzetgyűlés nem fogadta el.

Az osztrák ideiglenes nemzetgyűlés 1918. novemberében döntött az állam és kormányformáról. Törvényben rögzítették a Német-Ausztria elnevezést és egyéb államjogi alapelveket. Az ország határainak megállá-

pításánál ismét javaslatba került a Nyugat-Magyarországon élő német-ségre is a fennhatóságuk kiterjesztése. Ezt több képviselő elvetette. Maga Dr. Karl Renner kancellár is ellenezte, mondván Német-Ausztria nem folytathat annexios politikát. A vita során azonban megváltozott a helyzet. Az 1918. november 22-i ülésen a törvény 5. §-ba foglalták, hogy Magyarország "...Német-Ausztriával közvetlenül határos zárt terület német-osztrák államba bekebelezendő." A törvény a nagynémet eszmét és politikát valló képviselők nyomására jött létre. A szociáldemokrata többségű parlament és kormány ezt követően nem sokat tett a törvényben foglaltak megvalósításáért.

Így a Nyugat-Magyarországgal kapcsolatos osztrák események mozgatóivá a nagynémet eszmét vallók kerültek. Ők életképtelennek tartották a monarchia után Ausztriát. Németországhoz akartak csatlakozni és az új német államban egyesíteni akarták a minden zárt egységben lévő németiséget, így a nyugat-magyarországiakat is.

Politikai céljaik elérésére létrehozták a "Westungarischen Kanzeli" elnevezésű szervezetet. Vezetői között volt található Neunteufel nemzetgyűlési képviselő, Müller-Guttenbrunn Ádám Bácskából Bécsbe került német nemzetigésű magyar állampolgár. Később ebből a szervezetből alakult meg "Bugenlader-Liga".

A "Westungarischen Kanzeli" a winer-neustadti katonaság támogatásával 1918. november második és december első felében több betörést hajtott végre Nyugat-Magyarország északi területein. Azt akarták elérni, hogy

fellázítva, majd az általuk vitt fegyverekkel felfegyverezze a lakosság mondja ki a Magyarországtól való elszakadását. Ezekre az akciókra alapot adott az a körülmény, hogy magyar részről felállításra került a határrendőrség. A határrendőrség feladata volt többek között az élelmezési nehézségekkel küzdő országból az élelmiszer kivitel megakadályozása is. Ez kedvezőtlenül érintette a Bécs és környéki lakosságot, akik korábban rendszeresen e térségből szerezték be élelmezési szükségleteit. De hátrányosan érintette a magyar termelőket is, mert az élelmiszer kiviteli tilalommal elestek a kedvezőbb külföldi piacaiktól. E társadalmi hangulatot kihasználva jelentek meg osztrák agitátorok, katonákkal együtt Ruszton (Rust) Szentmargitbányán (St.Margarethen) Lajtaujfaluban (Neufeld) Nagymartonban (Mattesburg). Ezek a kísérletek rendre-sorra meghiúsultak a magyar katonaság fellépésével. Pár óra múlva az osztrák agitátorok és katonák visszavonultak.

Ezt követően a nagynémet eszmét hirdető befolyása a nyugat-magyarországi eseményekre csökkent. Ez azzal függ össze, hogy a magyar kormány hivatalosan elismerte a területén élő nemzeti kisebbségek autonómiához való jogát. 1919. január 28-án törvényt hozott a nyugat-magyarországi német kormányzás létrehozására, széles jogokkal. Az autonóm terület kialakítását késleltette a kormányzásban bekövetkezett baloldali fordulat, a Magyar Tanácsköztársaság megalakulása. De az új kormány is hasonló politikát folytatott nemzetiségi kérdésben. 1919. május 20-án létrehozták a német nemzeti kerület, a "Gau"-t és annak hatalmi szervezetét a tanácsot, a "Gaurat"-ot. Ezek a szervezetek, mint a területen élő németiség önrendelkezését kifejezők megfosztották érveiktől az osztrák agitátorokat.

A nyugat-magyarországi kérdést, mint német nemzetiségi ügyet először Wilson elnök vetette fel, még az osztrák békefeltételek átadása előtt. A békekonferencia több tagja úgy foglalt állást, nincs tudomásuk ilyen problémáról, ezért ne foglalkozzanak vele. Az 1919. június 2-án Német-Ausztriának átnyújtott békefeltételekben az osztrák-magyar határt az 1867-ben kialakítottnak megfelelően állították meg, vagyis a Lappinccs és a Lajta folyók vonalában, mint természetes határvonalban.

Német-Ausztriától a békeszerződés tervezete szerint nagy területeket csatoltak át Csehszlovákiához, Olaszországhoz és a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. Az elcsatolások ellen ha Dr. Karl Renner kancellár vezette békedelegáció jegyzékeket nyújtott be. Minden elcsatolásra tervezett területen népszavazást javasolt. Nyugat-Magyarország kérdésében 1919. június 16-án adták át a 311. számú jegyzéket. Ebben történelmi, gazdasági, katonai érvekre alapítva kérték Nyugat-Magyarország németek által lakott területeinek Német-Ausztriához való csatolását, szintén népszavazás útján.

Az osztrák békedelegáció jegyzékekhez földrajzi megjegyzésként mellékletet is csatolt. Ebben körvonalazódott a Nyugat-Magyarországra vonatkozó területi igény is.⁷ Az osztrák javaslat 5379 km² terület átcsatolását indítványozta népszavazás útján.

Az osztrák javaslatot Nyugat-Magyarország esetében sok szempontból túlzónak és megalapozatlannak kell tekinteni. Ha összevetjük az eredetileg kért terület nagyságát a végső átcsatolással, nagy különbséget találunk.

A követelt 5379 km²-tel szemben 4010 km² került át Ausztriához Magyarország Moson, Sopron és Vas megyéiből. Az eredeti osztrák területi és vele együtt a lakóssági igényt csökkentették a nagyhatalmak a saint germaini és trianoni békeszerződésekben, továbbá a Sopron és környékén megtartott népszavazás, majd pedig ugyancsak a nagyhatalmak képviselőiből álló határmegállapító bizottság. Az elsődleges osztrák területi igényt az egyes településeken élő német nemzetiségűk túlsúlyára alapították. Ha ezt a szempontot, mint fő érvet vizsgáljuk, akkor ellentmondásokat találunk. Több nagyobb települést német többségűnek tüntettek fel, ahol a magyarok voltak túlsúlyban. Ilyenek voltak pld. Magyaróvár, ahol a lakosság 62 %-a, Moson 57 %-a, Kőszeg 61 %-a, Szentgotthárd 73 %-a magyar anyanyelvű volt. Hasonló tévedések, torzítások találhatók a horvát nemzetiségű településeknél is. Pld. Horvátkimle 82 %-a, Olmód 97 %-a, Peresznye 78 %-a, Horvátzsidány 86 %-a horvát anyanyelvű volt, mégis német nemzetiségű többségűnek tüntették fel.⁹

A békekonferencia anélkül, hogy részletesen vizsgálta volna az osztrák történelmi, gazdasági, katonai indokokat, a terület lakosságát, vagy annak képviselőit meghallgatta volna, az 1919. július 20-án átadott második tervezetében Nyugat-Magyarország német többségű területeit - népszavazás - tehát feltételek nélkül, Német-Ausztriának ítélte. Ez 4570 km² területet érintett. Három várost, Rusztot (Rust), Kismartont (Eisenstadt) és Sopront (Ödenburg) 345 000 lakóst, melynek több mint kétharmada német anyanyelvű volt. A békekonferencia nem tényeket vizsgált, hanem politikai és szövetségesei érdekeket. Nyugat-Magyaror-

szágra vonatkozó döntésében megajándékozta Ausztriát, hogy jobban tűrje Csehszlovákiához, Olaszországhoz, Jugoszláviához csatolt területek elvesztését, hogy szüntesse be a Németországhoz való csatlakozásának hírdetését - fékezze meg az Anschluss-mozgalmat -, hogy kinyilvánítsa elismerését mivel az osztrákok nem követték Magyarországhoz hasonlóan a kommunizmus megvalósítását.

A Renner vezette osztrák baloldali kormány ellentmondásosan viselkedett Nyugat-Magyarország kérdésében. A módosított békefeltételek után is azt hangoztatta, hogy nem veszi át a területeket népszavazás nélkül. Ugyanakkor Clemenceauhoz fordult 1919. augusztus 14-én, hogy a területet megszállhassa, mert Magyarországon jobboldali fordulat következteben a német nemzetiségűeket üldözik. Erre nem kapták meg a felhatalmazást, hisz még a békeszerződést alá sem írták Ausztriával, valamint mert nem volt igaz az osztrákok által hírdetett terror. Így felismerhetjük az osztrák kormány szándékát. A népszavazást csak taktikának használta, hogy más elcsatolsára ítélt területen is elérje azt. Ez a taktika némi eredményt hozott, mert Karintiában lehetővé tettek számukra a népszavazást és osztrák sikereket hozott.

Az osztrák kormány Saint Germainban aláírta az eredetihez képest Ausztria javára módosított békeszerződést, a nemzetgyűlés pedig ratifikálta. Nyugat-Magyarországi területek átadását a békekonferenciától várta, amely még Magyarországgal a békefeltételeket sem közölte. Magyarországon nagy volt az elkeseredés a területi veszteségek miatt. Hangoztatta mindenre kész az ország integritásának megőrzéséért. Ausztria szövetségeseket keresett Magyarország ellen, hogy esetleges ellenállása esetén azt kikényszeríthesse a békeszerződésben kapott nyugat-magyarországi területek átadását. A korábbi politikai irány-

vonalának megfelelően Csehszlovákiához fordult. Ez az elgondolás konkrét tartalmat Renner kancellár és Beneš[✓] külügyminiszter 1920. január 10-13 közötti Prágai tárgyalásán kapott. A tárgyalások fő témája a két ország Magyarországhoz való viszonya volt. Beneš[✓] Magyarország Ausztria ellen irányuló fellépése esetére politikai, diplomáciai segítséget ígért. Renner kérésére pedig katonai segítséget is kilátásba helyezett.¹⁰

Ezek után nem volt meglepő, hogy a magyar kormány 1920. február 14-én az osztrák kormányhoz írt jegyzékére, amelyben javasolta a területen a népszavazást, egyértelmű elutasító választ adott. A válaszban már úgy tekintettek a területre, mint Ausztria részére. Az 1920. július 15-én megalkotott inkorporációs törvényben Burgenland elnevezéssel szerepeltették.

Az 1920. októberében megtartott osztrák választások a szociáldemokraták vereségét, a keresztényszocialisták győzelmét hozták. Az államkancellár Dr. Michael Mayr lett. A magyar kormány korábban nagyobb megértést kapott a keresztényszocialistáktól, mint a szociáldemokratáktól. Ezért tárgyalások felvételét kezdeményezte az új kormánnyal. Erre az osztrákok hajlandóságot mutattak, viszont a több hónapos tárgyalások végéig semmilyen engedményt nem tettek. A tárgyalások csak taktika volt részükről. A tárgyalások alatt tett osztrák intézkedések a megegyezési szándéknak ellentmondanak. 1921. január 25-én az osztrák nemzetgyűlés önálló és egyenrangú tartománynak nyilvánította Burgenlandot az Osztrák Köztársaságban. Megalkotta az átmeneti intézkedéseket a nyugat-magyarországi területek átcsa-

tolásától, a lefolytatandó első választásokig.¹¹ Mayr kancellár elődjének megfelelően a csehszlovákokhoz fordult, hogy kormánya számíthat-e Nyugat-Magyarország kérdésében olyan támogatásra mint Rennek? Mayr ezt a kérdést Benes külügyminiszternek 1921. február 2-án tette fel, amikor Ausztria területén vonattal átutazott a porto-rosei konferenciára. Benes egyértelmű igenlő választ adott. Ugyanazt a támogatást ígérte Mayrnak, mint Rennernek.¹²

1921. júniusában Johann Schober került a kancellári tisztségbe. Magyar kormány több tagjának a korábbi időszakból - amikor még Bécs rendőrfőnöke volt és Bécsben ellenforradalmi magyar központ működött - jó kapcsolatai voltak vele. A személyes kapcsolatokra és a magyar ügy iránt tanúsított korábbi megértő magatartására tekintettel a magyar kormány újabb tárgyalásokba kezdett. Schober kancellár hajlandóságot mutatott az átadni rendelt terület Magyarországhoz közelebb eső feléből bizonyos részeket Magyarországnak meghagyni, de mindehhez az osztrák nemzetgyűlés külügyi bizottságának hozzájárulására volt szükség. Ezt a kérdést a külügyi bizottság 1921. augusztus 13-án és 27-én tárgyalta. A magyar kérést a területi engedményekben elutasította. Határozatában mondta ki: mindennemű tárgyalásra csak a terület Ausztriának való átadása után hajlandó.

Az osztrák elutasító magatartások, a Magyarországon meglévő elkészenedtség odáig vezetett, hogy egy olyan fegyveres mozgalom indult meg Nyugat-Magyarországon, amelyen a magyar kormány is csak később tudott urrá lenni katonai erők bevetésével. A fegyveres felkelés vezetett oda, hogy Schober kancellár tárgyalni volt kénytelen Bethlen István miniszterelnökkel és Bánffy Miklós külügyminiszterrel Velen-

cében. A Velencében felvett jegyzőkönyvben foglalt legfőbb megállapodás az volt, hogy a magyar kormány minden eszközzel eltávolítja a magyar felkelőket a területről, biztosítja Ausztria számára a zavartalan átvételt. Ezzel szemben Ausztria hozzájárul ahhoz, hogy a terület átadását követő nyolc napon belül Sopronban és környező nyolc községben nemzetközi felügyelettel népszavazás dönthessen a hovatartozás kérdésében. 1921. december 14-15-16-án nemzetközi bizottság és katonaság felügyelete mellett megtartott népszavazáson az érvényes szavazatok 65 %-a Magyarország mellett volt. Minden konkrét tény, vagy adatot mellőzve több osztrák írásban a népszavazás eredményét "nagy csalás"-nak nevezik. Érzelmileg nem tudják elfogadni, hogy a német anyanyelvű többségű területen ilyen népszavazási eredmény születhetett.

Magyarország Nyugat-Magyarországért

A "szláv-korridor" terveit, az osztrák igényeket vizsgálva már párhuzamban tárgyalásra került a Nyugat-Magyarországhoz való magyar hivatalos és társadalmi viszony is. Mint fő rendező elvet kell megállapítani a magyar álláspontban; hogy törekedett az ország egységének megőrzésére, de nem minden áron, nem minden eszközzel. Az ország egységét, a területen élő népek és nemzetiségek akaratával egyezően kívánta rendezni. Lehetőséget biztosított; az önszerveződésükre, a kulturális életben és az önálló autonómiához is hozzájárult. A béketárgyalásokon vitás területen népszavazást javasolt.

A béketárgyalások alatt gyakran változó magyar kormányok ezeket az elveket megtartották és gyakorlatban érvényesítették. Csak felsorolásszerűen ezek megvalósulását. 1918. novemberében kulturális célokat maga elé tűző két német szervezet alakult. Egyiket Bleyer Jakab, a másikat Brandsch Rudolf vezette. A két szervezet kezdetől fogva egymással rivalizált. Nyugat-Magyarországon a nemzetiségi öszszetételnek megfelelően 1918. végén néptanácsok alakultak, a megyei közigazgatási beosztásnak megfelelően. A magyar kormány hozzájárult, hogy több megyét magábafooglaló nemzetiségi területen önálló autonóm terület jöjjön létre. Ezt az autonóm területet 1919. január végén német kormányzáságnak, a Tanácsköztársaság alatt "Gau"-an nevezték.

Több évtizedes lemaradást pótolta az 1919. augusztusában megjelent 4044/1919. M.E. számú miniszterelnöki rendelet, a nemzeti kisebbségek egyenjogúságának haladéktalan érvényesítéséről. Ez a rendelet Nyugat-Magyarországon élő német és horvát nemzetiségieknek állampolgári egyenlőséget, nyelvük szabad használatát biztosította, minden hivatalos eljárásban. Ahol egy nemzetiség nagyobb tömegben élt, anyanyelvi iskolák létesítését írta elő, az egyetemeken pedig a nemzetiségiek számára külön tanszék felállítását rendelte el.

Természetesen az ország fegyveres erői ellentálltak minden külső behatárolásnak. Az eddig említetteken túl, mint súlyos beavatkozási kísérletet kell megemlíteni 1919. augusztus 17-én Németújváron (Güssing) történetet. Az ausztriai szomszédos steier tartományból néhány sze-

mély Németujvárra ment és összehívta a járási székhely lakosságát az úgynevezett "fehér-pénz", a korábbi államforma a Tanácsköztársaság pénzének megvitatására. Az így összehívott gyűlést a steier résztvevők arra használták ki, hogy kimondják 251 nyugat-magyarországi község Ausztriához való csatolását. Ennek a próbálkozásnak is természetesen a határrendőrség és a katonaság vetett véget.

A magyar kormányok és szervezetek a határok kérdésében elfogadott álláspontjukat elsősorban a béketárgyaláson, de a kétoldalú kapcsolatokban is kifejezésre akarták juttatni. A trianoni békeszerződést az első tervezetének átvételétől, az aláíráson át egészen a törvénybe iktatásig támadták. Azt igazságtalannak, kényszer hatása alatt születettnek tekintették. Maga Briand francia miniszterelnök és külügyminiszter is lesúlytalan, elitélőleg nyilatkozott róla a francia szenátusban folyó vita alkalmával. Briandnak pedig figyelemmel kellett lenni arra is, hogy az hivatali elődjeinek Clemenceaunak és Millerandnak a műve. Briand úgy beszélt a trianoni békeszerződésről, mint egy "... gyarló emberi mű..."-ról.

A gróf Apponyi Albert vezette magyar békedelegáció több kötetre rúgó jegyzéket állított összeg tudományos, gazdasági érvekre alapítva. Több jegyzék, emlékirat található Nyugat-Magyarország kérdésében is. A "szláv-korridor"-hoz nem kellett ellenérveket benyújtani, hisz azt a békekonferencia korábban elvette. Így az a magyar tervezetbe már nem is szerepelt. A nyugat-magyarországi területekre vonatkozóan a legtöbb érv

az osztrák delegáció által 1919. június 16-án benyújtott 311. számú jegyzékben foglaltak cáfolatára irányult. Az osztrák igénynek-más egyéb mellett - két fő érve volt. Az egyik gazdasági; az, hogy a nyugat-magyarországi területek látják el Bécsét és környékét élelemmel. Ezért Bécs ellátása érdekében szükséges. Ezt az érvet a magyar küldöttség azzal döntötte meg, hogy bizonyította, az érintett terület lakossága gabonából és más élelemből az ország belsejéből behozatalra szorul, nemhogy feleslege lenne.

A másik fontos osztrák érv az volt, hogy Nyugat-Magyarország visszacsatolásával csak "visszatér" ez a terület Ausztriához, mintegy három évszázad után.

A magyar békedelegáció ebben az állításban alapos vizsgálatba kezdett néprajzi és történelmi tényekre alapítva.

Korábbi, elfogulatlan néprajzi kutatásokra figyelemmel bemutatta, hogy Nyugat-Magyarország néemtsége lényegesen eltérő vonásokat mutat az erdélyi, a bánáti, a dél-magyarországi néemtségtől.¹³ Az utóbb felsoroltak tudatos telepítésekkel kerültek az adott térségbe, a nyugat-magyarországiak pedig a nyugati területeken kialakuló hűbéri földbirtokokon jelentek meg a XIII-XIV. században. Folyamatosan szivárogtak be erre a területre és az itt talált rendnek megfelelően betagozódtak. Nem kaptak és nem is kértek olyan kiváltságokat, mint pld. az erdélyi szászok. A nyugat-magyarországi néemtség nem egységes önmagában sem. Az északi területen élöket "heidebauerek"-nek, a déli részén lakókat pedig "heancek"-nek nevezik. Az itt élö néemtség beleilleszkedett a

magyar társadalmi viszonyokba. A magyarság történelmi megpróbáltatásai során; a törökök elleni küzdelem, sőt az 1948-49-es szabadságharc idején is magyarok mellett kötelezte el magát az osztrákokkal szemben. E német vidéken divatos volt magyarul beszélni. Több német nyelvű család ért a "csere-gyerek" kialakult formájával, amikor gyermekeiket magyar nyelvterületre küldték nyelvet, irodalmat tanulni.

Ami az osztrákok általi "történelmi visszatérést" illeti, a történelem eseményeiből látható, hogy a határszéli nagybirtokokat a magyar királyok adományozták a hűbéruraknak. Ők azon az ország védelme szempontjából várakat voltak kötelesek építeni. Ezért van olyan sok vár e nyugati területen. A magyar királyi kincstár kiürülésével egyre több királyi birtokot adtak zálogba a XV-XVII. században. Ekkor került több nyugat-magyarországi nagybirtok osztrák uralkodók és tartományok kezébe mint zálog. A zálog magánjogi aktus, ezzel Magyarország nem veszítette el tulajdonjogát. Ezt a jogát érvényesítette is amikor az 1600-as évek közepén a zálogjogot megszüntette. Ezekre a tényekre tekintettel nem lehet beszélni három évszázad utáni visszatérésről.

Bár az ellenérvek igazak és megdönthetetlenek voltak, mégsem ezek döntötték el sok más területi kérdéssel együtt sem Nyugat-Magyarország sorsát. A béketárgyalások fő meghatározói a volt szövetségesek, az antant hatalmak érdekei voltak. A középeurópai viszonyokat elsősorban Franciaország érdekei határozták meg és alakították ki a határokat több évtizedekre.

1. Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása.
I. rész: Bp. 1912. 27-71. 1.
2. A magyar béketárgyalások II. köt. Kiadja a M.Kir.Külügyminisztérium Bp. 1921. 26-27.1.
3. Új Magyar Központi Levéltár Külügymin. Békeelőkészítő Osztály
IV-43 245. f. 585. sz. és a Magyar Televízió "Gátváltás" c.
műsora 1. program 1991. július 16. 22.15
4. Magyar Szent Korona Országának 1910. évi népszámlálása.
I.rész Bp. 1912. 27-97. 1.
5. Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása I.rész.
Bp. 1912. 56-80. 1.
6. Országos Levéltár, Budapest, Filmtár 11597.d. 1919. december 19-i
minisztertanácsi jegyzőkönyv.
7. Bericht über die Tätigkeit des deutsch-österreichischen Friedensdele-
gation in St. Germain - Laye Wien 1919. 142-144. 1.
8. Magyar Statisztikai Közlemények 69. köt. Az 1920 évi népszámlálás
I. rész Bp. 1923. 38. 1.
9. Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása.
I. rész. Bp. 1912. 24-71.1.
10. Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Republik, Wien Ut.479.
Emlékeztető a Renner-Beneš találkozásról.
11. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich 1921. No. 43.
12. Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Republik, Wien Ut.
479. Feljegyzés Mayr és Beneš megbeszéléséről.
- 13 Nitsch Mátyás: Dunántúli németiség = Nemzetiségi Ismertető
Könyvtár Bp. 1913. 3-20. 1.

A K u f n e r - f é l l e s z l á v - k o r r i d o r t e r v e

